

4: Szabolcsy Aladár

Köt: Sütő Andor

Sütő Andor munkásságának méltatása

VITORLA SZÉLCESENBEN*

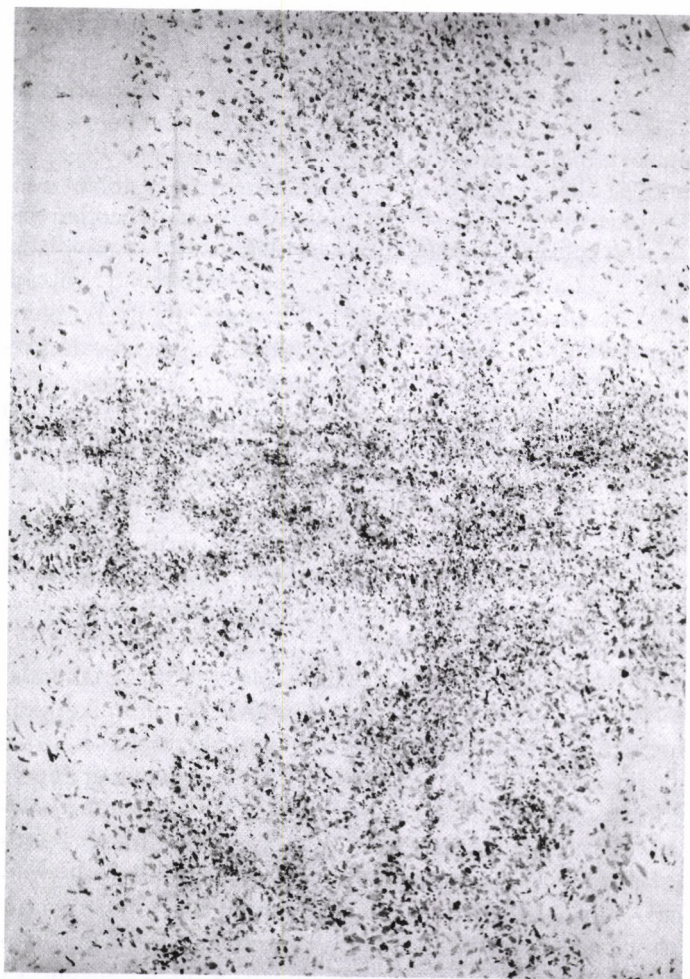
„Hőseivel együtt hol él az író?” – kérdezem Sütő Andrással, s ahogy ő megidézi másokat, én az ő hangját hallom – azt az írott hangját, mely olyan fontos ma számunkra, olyan jelentőssé és hangsúlyossá tudta tenni magát, értelmeként betelthet évtizednyi életének, mely mivel a magunkéval együtt telik, teldegél az öregedés felé hol emelkedő, hol lejtő ösvényeken, beérvén vagy túlérten, tele hiábavaló riadókkal és okkal-móddal felhasznált készenlétekekkel és lelki töltésekkel-töltényekkel – arra a visszhangzó költői, szónoki kérdésre százszorozva hallom a hangján a lehetséges válaszokat. Jelenkori irodalmunk jelesei közül kevesen voltak, vannak, akik a költői és nem költői kérdésekre olyan szerteágazóan és körültekintően, használhatóan szállították nem csak a szépliteratúrai ajándékba csomagoltan a feleleteket, mint ő, a tiszta beszédhez szokott és másokat is szoktató korszakában, a század talán legvizsontagságosabb sorsú házi, kerti kis műfajában, a publicisztikában.

Az író hőseivel és gondjaival együtt a szülőföldön él. Az író az anyag és a szellem megtestesülhető különbékéje, békekötése; népének hangosan-gondolkodója akkor is, ha szociográfiai nehézségekben dagasztja a sarat s, akkor is, ha első látásra mihaszna kozmikus cseppeket gyöngyöz csupán a homloka, legyenek azok légbőlkapottak is, csak találjanak is az atmoszférába; az író, ha valóban értéket terem, annak az akármilyen szempontú harmóniáját fejezi

* Ez az 1987-es megemlékezés kötetben nem jelenhetett meg.

ki, hogy létezőnk, itthon vagyunk; az író, mihelyt valakik számára, először is anyanyelven olvasható, annak a nyelvnek egész előző közleménykincsét megidézi, a fejére idézi pusztá megszólalásával, ám lássa magát aztán kiordítani, kiválni a hangzás bölcsőjéből; az író mindig csak úgy rendel ki a sors és erre rendel ki, lassan, de biztosan, mindenáron, de nehezen, azért is kínnal, hogy legalább ő maga ne feledkezhessen meg róla soha, hogy milyen törekeny egyezés, véletlen egyezés eredménye az ő szerepe, megbízatása, hiszen lám, csak a legkisebb, legbensőbb közösségben, a családban is egyikük azt mondja: „nem férfimunka”, mármint az írás, másikkal milliószoros visszhanggal megerősített, abból lepárolt csendességben, de mintha elfúló hangon könnyű álmot ígér érte, ha előtte sokáig, végig kibírja ébren. És: „...Anyám, az álmok nem hazudnak” – szüremkedik át jó százötven éven egy másik, ugyanolyan eséllyel kibontakozó egyezésből is az erősítés, hogy lebírija a kételkedést, miszerint „ha valaki se nem gyermek, se nem öreg, hogy meséljen...?”

Miféle szerep is ez, mely képbe foglalva olyánnak is látható, mint a vitorla szélcsendben: a szél adná meg az értelmét, alakját, csakis a szél, ha van; szél fészke – vitorla; de hol van az a szél, mely nem más, mint a levegő, a semmi kedélyállapota s ilyenképpen egyszerre túl könnyen s túl erősen, túl léhán s túl parancsolóan, zsarnokian befolyásolhatja a vitorlaságot! Mégis kísért és marad a kép, a hasonlatok sántító sorsát is vállalva: egyszer vagy ezerszer, először vagy ezredszer ki kell annak feszülni, megmutatván és be is fogván a szeleket, mozdítani, elvinni, magával ragadni azt, amihez tartozik, melyből kinőtt. A kép másik fele a hihetlenebb: az író a most már aztán a szélcsendben is, az örökre kifeszülve maradó vitorla; őt már be nem vonja többé senki és

1000x magnification. The image shows a dense, granular texture, likely representing a biological specimen or a highly magnified material. The particles are small and dark, scattered across a lighter, mottled background.

semmi; ő maga a készenlét, az örök emberi eszmélet expone-
nse, attól a pillanattól, hogy vállalkozott rá.

Ennek a konok következetességét érzem ott lebegni az ő vizei felett; Sütő András sokoldalú életművében, szerte-
ágazó tanításaiból és tanulságaiból illatozni éppen az esszéi-
ben, az általa kikísérletezett esszé-formában és abban a ki-
kristályosodott esszé stílusban-nyelvben, amelyben lényeg
szerint költő Ő is, miközben szándék szerint legtávolabb
a fikciótól a valóság tényeit és elemeit találkoztatja valami
célszerű poézisban, abban az értelemben, ahogy Wittgen-
stein szerint a költői nyelv a legalkalmasabb az élet valódi je-
lentésének igazi közvetítésére. Különben lám csak, való-
ban: aki se nem gyermek, se nem öreg, hogy is mesélne?
Miért is mesélne? Ülne, állna, élne, halna, de nem mesélne!
Rántaná az ampát, hajósinas volna a Volgán vagy a Nar-
cissus Négere mellett, szaporítaná a Bounty lázadóit, az
aranyásókat a Kincses Sziget felé tolató, tartó valamelyik
tankhajón, netán tankon, teherautón robogna a férfinak
való kalandok lehetséges szaharáin és narancsültetvényein
keresztül, ahol érik a gyümölcs meg az idő, *horribile dictu*
még magával Joyce-szal is leülne, ott álldogálnának vala-
melyik legendás hetedhét söntéspultnál, de semmiképpen
nem itthon mesélne, mert ugyebár nem gyermek és nem ag-
gastyán még. Ám az író a mese helyi iparendélyét éppen
a többi minden helyett kapja meg, azzal váltva meg hely-
zete előítélt lehetetlenségét (hogy férfi létére mégis mind-
össze tanítani szeretne), hogy törekeny testéből – mit vitor-
lát! – hörgő hangszórót, rövidhullámnál rövidebb hullámú
árnyalat-adóvevőt, rögeszmés röntgenkészüléket, etikai ra-
dart állít – egyelőre életfogytiglan – a csend, a hallgatás és
halogatás, a tudatlanság, helyzettudatlanság örökölt és örö-
kös sivatagába, vidékiségébe, annak nélküle, meséi nélkül,
tréfái és rémtörténetei nélkül hihetetlen és elviselhetetlen
némaságába. Mert különben ki veszi észre az üzenő rigót
a hallgató apostolok ruhájának köredőiben, ki látja meg

alkalmi csillagképükben az egyébként leolvasatlanul is ott kiabáló értelmeket, ki keveri össze a hobbik, dadák és egyéb izmusingerek elefántcsont-szú-ette falovacská-hímporát a fecsgeő antik istenek igazán nem transzcendentális monumentalitásának olajával, ki süti a kultúra felleg-kenyerébe, mentsvári vitézek hamuba sült pogácsájába, az idők és tanulságok marcipánjának ha már megvan, lám de fontos, életető illatába ezt az egészet, az ezen a tájon is tenyészve tenyésző érzékek számára is érzékelhetően, ahol elég rég az ideje eszmény ugyan a gyökértől az egyetemesig hó-rukk! galambdúcos faragott kapuívket emelni, melyeken írva vagy, hogy „áldás a bemenőre, hát még a kimenőre” s a szerkérderekben és fejben újra meg újra jól metszett betűt, könyvet is hozó hazatérőre, de sajna sokáig annak az ívnek a folytatása ködbe vesző kakashangillatú ábránd lehetett csupán, a kiút meg rajzolt, karcolt bejárat a mítoszok helybenmohásodott siratófalán.

Az írástudó illetékességét a tudástól veszi. Saját kora anyagának megértési gondja, nem a menekülés készletti, kényszeríti vissza a történelembe is. Nem szeszély vagy rendbontás, hanem az időnek-térnek ama egészen soha ki nem használt akusztikája hozza izgalomba, melyet az író úgy érez, mint más a fülcsengést vagy a szomjúságot, s ennek a Grálnak láthatatlan lantja az információk, az eszmények s a hangulatok északifény-tünékenységű húrjaival kecsgetteti mindig, folyton személy szerint is. Ám vond ki a kultúrából a lét örök tragikumának apró-cseprő konkrétumait: valóban eltűnnek pingált színfalai, s ha marad annyi, mint az ógörög színház öröknek épített csupasz pódiuma, melyről a szó, a szöveg, a kép, a hang, a tragédia általános formái és tartalmi mégis teljes illúzióval, minden és mindenki helyett, az egyén nevében, az egyszeri zokogásával visszhangzanak, folyamodnak katarzissal az örök nézőhöz – az irodalom egyetlen ellenállhatatlan fegyvere ez: ama bölcsesség és méltóságszint, melytől egyszerre azonnal

használni és hallgatva is örökre hatni képes. Mert ez a csend a Jerikók falait fel is építő trombiták harsogása. Különben mit is remélhetnénk újabb remekművektől, ha a már kétségtelenül meglévők nem hoztak egyensúlyt és enyhülést a világra! Az alkotásra persze mindig az a többlet fordítható, melynek jóvoltából az alkotónak nem kell személyes léthelyzetével bibelődnie, legalább annyira, amennyire Radnótinak összegyűlt még a holdfény a regeneráló alvás helyett a virrasztva-araszolva még feljegyezhető éber álmok fontosabb üzenet-eklogájához.

Sütő esszéit a többi fontos és tudós, finomtollúan régi és újonnan felnőtt, nálunk összehasonlíthatatlanul képzetesebb, stílszerűen: jobban, mással is feltarisznyált gondolkodó-nemzedékek értékes eredményei, szellemi kincsei között úgy tartom számon ma, azok közé sorolom, akikkel a magam olvasói gyönyörére is elolvastattam volna a világirodalmat, átrágtattam volna a kultúra üvegpórács és kristályszilánk kásahegyét, mint Szerb Antaltól Cséig, Babitstól Németh Lászlóig a magyar esszé tündéreivel, hogy kiszedjem, megkapjam, megkaparintsam a kommentárjait. Annyi mindenben így vagyunk igazán együtt, milliommagunkkal, mint az a két öreg paraszt, aki Kemény János temetése napján közös botra támaszkodva baktatott föl a Helikon-asztalig. Minden, a többi, bármi, csak ezen belül különbözhet. Hőseivel együtt itt él, ebben él az író. Ezt mondja, végig. „Végül is, ha egy művésznek mondandója van: ugyanazt mondja egész életében. Mint Petőfi a szabadságot, Ady az átkot vagy Kemény Zsigmond az erény bűneit. Ugyanazt, valóban, de az élő természet hangján, amelynek nincs két egyforma tavasza, két azonos fűszála sem.”

Végül is valóban, mint a mesebeli leánynak, akinek a sövényből kellett aranyat fonnia, nem is kell egyebet, mint a legelképezetűbb s legidegenebb, ember-idegen, sors-idegen, idő-idegen, ideg-idegen, mert új és még bá-

belien nyers anyagokból, tényekből, körülményekből és lelkiállapotokból következetesen ugyanazt előállítanunk végig, tovább is, örökre, talán mást nem is tudnánk, jöhet bármi, a szélnek vagy szélcsendnek kell engedelmesen a vitorlába simulnia, mihelyt mint felmutatott forma a formátlanságban, ebben ő az úr.

LÁSZLÓFFY ALADÁR